

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2024. № 5.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.5.66>

УДК 631.95

С. В. Коваль,

к. е. н., доцент, доцент кафедри підприємництва, обліку та фінансів,

Херсонський державний аграрно-економічний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5830-5750>

ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

S. Koval,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of

Entrepreneurship, Accounting and Finance,

Kherson State Agrarian and Economic University

FACTORS OF FORMATION AND DIRECTIONS OF DEVELOPMENT OF ACCOUNTING POLICY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Облікова політика аграрних підприємств є основою організації роботи бухгалтерії, ефективності облікових процесів і процедур, забезпечення обліковими даними потреб управління. Вона формується на основі нормативно-законодавчих актів, облікових положень і стандартів, методичних рекомендацій. У найбільш загальному вигляді вона розуміється як форма і порядок обліку, його методів та інструментів; сукупність облікових процедур і форм документального забезпечення та фінансової

звітності; основа визначення організації і структури бухгалтерії, фахових компетенцій та посадових функцій, обов'язків і прав працівників, їх ієрархії та взаємодії. Вона залежить також від величини та спеціалізації аграрних підприємств, форм власності і господарювання, матеріально-технічної бази й системи управління як внутрішніх чинників, а також державної аграрної політики, системи оподаткування та інших зовнішніх інститутів. Облікова політика формується кожним аграрним підприємством самостійно і може відрізнятися. Однак їй притаманні і спільні риси, а саме регламентація нормативно-законодавчими актами й обліковими стандартами у будь-якому випадку та наявність обов'язкових складників – форми обліку, порядку його здійснення, документації, фінансових результатів, посадових інструкцій і фахових компетенцій. Важливим напрямом розвитку облікової політики є удосконалення облікових процесів і процедур та перехід на автоматичну форму обліку і відповідне програмне забезпечення.

Establishment, development and improvement of accounting of agricultural enterprises is an important component of organization and efficiency of their activities. It is defined by the accounting policy as a set of rules and requirements for the composition and structure of accounting documents and methods, forms of organization and accounting procedures. The accounting policy of agricultural enterprises is the basis for organizing the work of the accounting department, the effectiveness of accounting processes and procedures, and the provision of accounting data to meet management needs. It is formed on the basis of regulatory and legislative acts, accounting regulations and standards, and methodological recommendations. In its most general form, it is understood as the form and procedure of accounting, its methods and tools; a set of accounting procedures and forms of documentary support and financial reporting; the basis for determining the organization and structure of accounting, professional competencies and job functions, duties and rights of employees, their hierarchy and interaction. It also depends on the size and specialization of agricultural

enterprises, forms of ownership and management, material and technical base and management system as internal factors, as well as the state agricultural policy, taxation system and other external institutions. Accounting policies are developed by each agricultural enterprise independently and may differ. However, it also has common features, such as regulation by laws and regulations and accounting standards in any case, and the presence of mandatory components – accounting forms, procedures, documentation, financial results, job descriptions and professional competencies. An important area of accounting policy development is the improvement of accounting processes and procedures and the transition to an automatic form of accounting and appropriate software. The automated or computerized form of accounting significantly reduces the multiplicity of processing and the stages of recording accounting information. However, its implementation requires considerable preparatory work: software, training of accounting staff, strict adherence to the document flow procedure, etc. Automation improves not only the quality of accounting, but also the quality of the business of an agricultural enterprise or farm in general.

Ключові слова: *нормативно-правове забезпечення, облікові стандарти, форми обліку, автоматизація, компетенції, управління.*

Keywords: *regulatory support, accounting standards, accounting forms, automation, competencies, management.*

Постановка проблеми. Становлення та розвиток і удосконалення бухгалтерського обліку аграрних підприємств є важливою складовою організації та ефективності їх діяльності. Його визначає облікова політика як набір правил і вимог для складу та структури бухгалтерських документів і методів, форм організації та порядку обліку. Кожне з аграрних підприємств визначає її самостійно. Однак вона має спільні риси для всіх, оскільки формується на основі єдиних нормативно-законодавчих актів і облікових стандартів, а також має відповідати вимогам прозорості обліку та фінансових

результатів для потреб оподаткування. Саме облікова політика регламентує стан обліку всіх господарських операцій аграрних підприємств. Вона є потужним інструментом забезпечення достовірності та доказовості господарської діяльності, у т.ч. перед контролюючими органами на предмет законності, правильності нарахування податків. Тому її дослідження є актуальними, своєчасними та теоретично і практично значимими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідно зазначити, що податкова політика аграрних підприємств є предметом вивчення провідних вітчизняних науковців з обліку. Так, питання методології і практики її формування та всебічного розвитку ґрунтовно висвітлені у працях Ф. Бутинця, В. Жука, Л. Коваль, С. Коваль, Т. Маренич, Н. Правдюк. Загальні питання обліку в аграрних підприємствах як прояв облікової політики висвітлені у працях М. Ігнатенка, Л. Мармуль, І. Романюк, інших відомих науковців. Податкова політика є найбільш усталеною на підприємствах, у т.ч. аграрних і може змінюватися тільки у випадках зміни їх статуту або законодавства, що її регулює.

Однак постійно вдосконалюються її інструменти та методи, форми організації. Насамперед, йдеться про цифровізацію та автоматизацію обліку, комп'ютеризацію роботи бухгалтерії. Вони призводять до значних змін в організації роботи бухгалтерії, компетенцій її працівників та вимагають постійного врахування і знаменують розвиток облікової політики і діяльності на інноваційних засадах. Відповідно, це потребує подальших оцінок та розробок на перспективу.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення напрямів розвитку облікової політики аграрних підприємств в умовах цифровізації та автоматизації обліку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 № 996-XIV та Положення (стандарту) бухгалтерського обліку (П(С)БО) 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» корпоративна облікова

політика визначається як сукупність принципів, методів і компаній, які використовуються для підготовки та подання форм фінансової звітності. Згідно міжнародного стандарту фінансової звітності (МСФЗ) 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки» вона розуміється як конкретні принципи, правила та процедури, прийняті управлінським персоналом підприємств при складанні фінансової звітності та її поданні податковим органам [1].

Одним з основних принципів бухгалтерського обліку та фінансової звітності є послідовність, тобто безперервне (щорічне) застосування обраної аграрним підприємством облікової політики. З іншої сторони, саме усталена облікова політика забезпечує цей базовий принцип обліку – послідовність. Багато авторів, зокрема Бутинець Ф., Дубініна М., Кужельний М., Попітїч Т., вважають, що облікова політика як важливий розпорядчий документ підприємств має охоплювати методику обліку. Мова йде про такі розділи: загальні положення; облікова політика стосовно методики обліку; облікова політика щодо організації обліку [2].

На нашу думку, документ про облікову політику має містити вступ або преамбулу, де йдеться про її важливість та вказуються особливості спеціалізації і ринкового положення аграрного підприємства як важливих чинників вибору тієї або іншої її форми. Також мають бути висновки з прогнозом або оцінкою ефективності запропонованої її форми.

Всебічне вивчення нормативно-правової бази та економічної літератури, зокрема, праць Н. Правдюк, О. Коваль, Л. Коваль, Т. Маренич дозволяє вважати, що облікова політика повинна передбачати повне врахування всіх факторів основної і допоміжної виробничої діяльності аграрних підприємств. Вона має своєчасно відображати факти господарської діяльності в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності; використовувати сучасні методи облікової оцінки для запобігання заниженню зобов'язань і витрат і завищенню корпоративних активів і доходів [3-4].

Також облікова політика забезпечує можливість відображати факти господарської діяльності з врахуванням її економічного змісту та періоду здійснення і центрів відповідальності; відображати доходи і витрати у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності в разі їх виникнення незалежно від надходження чи сплати коштів; аналізувати ідентичність облікових даних оборотів і залишків на єдиному обліковому рахунку в останній календарний день кожного місяця.

Слід зазначити, що Наказ про облікову політику аграрного підприємства є розпорядчим і обліковим документом, а обов'язок щодо його складання передбачено ст. 2.8 Статтею 5 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність». У Законі визначено: «Незалежність підприємства визначає облікову політику підприємства». Отже, саме самостійна облікова політика є ознакою незалежності підприємств в умовах ринкових відносин. На вибір облікової політики впливають певні фактори, у т.ч. переваги, ризики й певні обмеження, можливі преференції, вартість здійснення [1].

Ефективний бухгалтерський облік та ефективна облікова політика, як зазначають передбачають чіткі правила для визначення меж і сфери діяльності, керуються певними факторами, як зазначає Л. Васильєва, для аграрних підприємств зокрема і для підприємств загалом [5, с. 42]. Результатом є правило, яке являє собою набір вимог та відповідностей, що визначають порядок будь-якої організаційної системи та офіційних заходів, нарад, конференцій тощо. Сформульовані та прийняті нормативні документи покращують організацію, надійність та якість бухгалтерської роботи аграрних підприємств. Отже, вибір складників та структури облікової політики, порядку та інструментів її здійснення зумовлюють чинники, які зображені на Рис. 1.

Рис. 1. Чинники створення облікової політики аграрних підприємств

Джерело: сформовано автором за [6]

Вони можуть бути змінені в залежності від наявності спеціальних умов або змін умов функціонування аграрних підприємств, зокрема, рівня їх фінансової стійкості, конкурентоспроможності, пріоритетів та місії, підприємницької ініціативи, інструментів забезпечення, у т.ч. інноваційних

[7, с. 8]. На відміну від чинників, елементи та складники облікової політики визначаються більш чітко нормативно-законодавчими та методичними документами. Їх уніфікованими положеннями для підприємств всіх галузей, форм власності, організації виробництва можуть бути найбільш важливі складові, запропоновані в Табл.1.

Таблиця 1. Складові елементи облікової політики аграрних підприємств загалом та стосовно витрат

Елементи облікової політики	Можливі варіанти процедур та методів обліку, що передбачені національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку
П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»	
Поріг суттєвості інформації	П(С)БО поки не регламентують це поняття, але лист Міністерства фінансів України від 29.07.2003 р. № 04230-04108 містить методичні рекомендації з цього питання
Суттєвість – характеристики облікової інформації, які визначають її здатність впливати на рішення користувачів інформації фінансової звітності Поріг суттєвості – абсолютна або відносна величина, яка є кількісною ознакою суттєвості облікової інформації	
П(С)БО 16 «Витрати»	
Метод калькуляції виробничої собівартості продукції (робіт, послуг)	Обираються підприємством самостійно
Собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг) складається з: - виробничої собівартості продукції (робіт, послуг), реалізованої протягом звітного періоду; - нерозподілених постійних загальновиробничих витрат; - наднормативних виробничих витрат.	
Перелік та склад статей калькулювання виробничої собівартості продукції (робіт, послуг)	Встановлюється підприємством самостійно
Перелік та склад змінних та постійних загальновиробничих витрат	Встановлюються підприємством самостійно
До змінних загальновиробничих витрат належать витрати на обслуговування та управління виробництвом, що змінюються прямо (або майже прямо) пропорційно до зміни обсягу діяльності До постійних загальновиробничих витрат відносять витрати на обслуговування та управління виробництвом, що залишаються незмінними (або майже незмінними) при змінні обсягу діяльності	

Джерело: сформовано автором за [8]

Отже, у табл. 1 представлені суттєві складники облікової політики аграрних підприємств, визначені стандартами бухгалтерського обліку.

Загалом, нормативно-законодавчі акти стосовно облікової політики – це встановлення та дотримання певних правил, положень, директив, стандартів та інших нормативних актів на основі об'єктивних закономірностей розвитку систем обліку і управління. Ними визначаються сукупність і суворо регламентованих питань облікової політики, а також питань, які потребують лише консультації. В системі документації аграрних підприємств є посадові інструкції щодо службових обов'язків працівників та їх розподілу між працівниками із зазначенням прав та обов'язків та підпорядкованості кожного працівника (Табл. 2).

Таблиця 2. Приклад структури і змісту посадової інструкції облікових працівників аграрних підприємств

Розділ	Перелік питань, що регламентуються
1. Загальні положення	Підлеглисть працівника, порядок його зарахування на посаду, звільнення та переведення, підлеглі йому особи, кваліфікаційні вимоги
2. Обов'язки	Основні службові обов'язки відповідно до видів виконуваних робіт
3. Права	Перелік питань, на підставі яких працівник може приймати остаточне рішення. Його права, зокрема: перерозподіл обов'язків між підлеглими працівниками, виходячи з робочої необхідності; участь у нарадах що проводяться адміністрацією з питань обліку, контролю та аналізу; подання про винагороду або покарання підлеглих працівників; внесення пропозицій керівництву щодо переміщення та звільнення працівників; організація нарад з питань обліку, аналізу, контролю збереження грошових та товарно-матеріальних цінностей у місцях їх зберігання та використання; подання дозволу на здійснення відповідних господарських операцій тощо
4. Відповідальність	Перелік конкретних питань, за вирішення яких відповідає тільки даний працівник, зокрема: дотримання розпорядку дня підлеглими працівниками; дотримання культури обслуговування відвідувачів та клієнтів; дотримання графіка роботи та грошового обігу; правильність та повнота використання прав, наданих посадовою інструкцією; зберігання первинних документів у поточному архіві підрозділу тощо

Джерело: сформовано автором за [9]

Основним нормативним актом, що визначає склад, структуру, можливості та послідовність діяльності будь-якої господарської організації, є закон. На основі законів та законодавства держави сформульовано інші

правила внутрішнього розпорядку: правила внутрішнього трудового розпорядку, положення про структурні підрозділи, посадові інструкції тощо. При формулюванні посадових інструкцій важливо переконатися, щоб кожен фахівець та керівник точно знав, які питання він повинен вирішувати, а кожен працівник знав, яка посадова особа має повноваження та зобов'язання приймати рішення з конкретних питань.

Ефективність облікової політики аграрних підприємств значною мірою залежить від організації роботи окремих виконавців. Вона повинна мати наукову основу. В її структурі на перспективу мають бути: розподіл праці та кооперація; положення про завдання, відповідальність, функції; стандартизація положень про організацію праці; дотримання розумної системи праці, а саме порядку зайнятості і відпочинку, стимулів і мотивів тощо [10-12]. Процес обліку технічно й технологічно складний, тому його організаційні знання займають особливе місце в роботі бухгалтерів.

Працівники бухгалтерської служби мають безпосереднє відношення до всіх виробничих підрозділів аграрних підприємств. Бухгалтери отримують від них задокументовані дані про господарські операції, і ці дані мають бути відображені в бухгалтерському обліку або для них сформульовані первинні документи, необхідні для здійснення господарських операцій. Облікова політика має бути і надалі підпорядкована чинним посадовим інструкціям та положенням бухгалтерського обліку.

Наразі, в аграрних підприємствах облік здійснюється, переважно, за журнально-ордерною формою вручну та автоматично з допомогою програмного забезпечення. Протягом останніх десятиліть у різних галузях національного господарства широко застосовувались в обліковому процесі різні типи обчислювальної техніки та форми її використання [13, с. 6]. Проте в багатьох аграрних підприємствах автоматизація обліку проводилась лише на окремих ділянках облікового процесу, що не змінювало його загального характеру.

Тому як новий етап розвитку облікової політики слід розглядати широке запровадження персональних комп'ютерів (ПК). Це зумовило якісно інший характер роботи облікових працівників, дало змогу підвищити оперативність і точність облікової інформації, одержувати її у вигляді, необхідному для вдосконалення управління, контролю та звітності. Використання комп'ютерів для ведення обліку принципово змінило технологію обробки облікової інформації, побудову облікових реєстрів та їх взаємозв'язок і, в кінцевому підсумку, привело до появи нової, автоматизованої форми обліку.

Її характерною рисою є забезпечення в автоматичному режимі складання облікових реєстрів у розрізах, необхідних для практичного використання облікової інформації. Проте така форма обліку ставить нові вимоги і до оформлення первинних документів, системи контролю відображених в них даних [14-15]. Відтак, бухгалтер повинен мати відповідну комп'ютерну грамотність та інші компетенції, щоб успішно ставити й розв'язувати облікові задачі на ПК.

Тому найважливішою передумовою формування облікової політики на засадах автоматизації є застосування автоматизованої форми обліку, розробка та впровадження програм реєстрації та обробки облікових даних, починаючи з первинних документів, пристосованих до обробки на ПК, до опрацювання систем документообігу, кодів та відповідних машинограм. У практиці застосовують як індивідуальні програми (розроблені для конкретного підприємства), так і типові, серійні. Автоматизований обліковий процес як частина облікової політики включає: документування відповідних операцій, реєстрацію та обробку облікових даних за місцем здійснення операцій та об'єктами обліку, узагальнення облікової інформації, її автоматизоване групування відповідно до потреб аграрного підприємства для управління та складання звітності за заданою програмою.

Висновки. Облікова політика аграрних підприємств за прийнятих в будь-яких форм обліку формується на засадах нормативно-законодавчих

актів та облікових стандартів і положень. Однак одним із важливих напрямів її розвитку є вдосконалення облікових процесів і процедур на засадах автоматизації та цифровізації. За автоматизованої, або комп'ютерної, форми обліку значно скорочується багаторазовість, етапність обробки, записів облікової інформації. Однак її запровадження потребує значної підготовчої роботи: програмного забезпечення, навчання облікових працівників, суворого дотримання порядку документообігу та ін. Автоматизація покращує не тільки якість обліку, але і якість бізнесу аграрного підприємства або фермерського господарства загалом.

Література

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/996-14> (дата звернення: 05.05.2024)
2. Бутинець Ф.Ф. Теорія бухгалтерського обліку: підручник. 2-ге вид., допов. і перероб. Житомир: Рута, 2013. 608 с.
3. Мармуль Л.О., Коваль С.В., Круковська О.В. Перспективи розвитку національних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2017. № 4. С. 89-92.
4. Маренич Т.Г. МСФЗ в Україні: проблеми практичного запровадження. *Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки*. 2021. № 1. С. 70-83.
5. Васильєва Л.М. Особливості вибору та обґрунтування облікової політики аграрних підприємств. *Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського*. 2019. Вип. 4. С. 40-45.
6. Зеленко С.В., Невелич Т.М. Застосування наукових підходів в процесі формування облікової політики сільськогосподарських підприємств. *Економічні науки. Серія : Облік і фінанси*. 2016. Вип. 13(2). С. 109-119.
7. Ігнатенко М.М., Леваєва Л.Ю., Мармуль Л.О. Конкурентні переваги як джерела організаційно-економічних пріоритетів розвитку фермерських

господарств і сільськогосподарських підприємств. *Агросвіт*. 2020. № 10. С. 4-10.

8. Крючковська Т.О. Формування облікової політики сільськогосподарських підприємств. *Агросвіт*. 2015. № 20. С. 78-80

9. Мармуль Л.О., Романюк І.А., Марченко О.А. Організація бухгалтерського обліку агентів туристичного ринку. *Економічний вісник університету*. Вип. 58. 2023. С. 54-60.

10. Кухар Н.П., Приймак С.В. Облікова політика в управлінні агропідприємством. *Економіка. Фінанси. Право*. 2018. № 1(1). С. 21-24.

11. Романюк І.А. Основні чинники та напрями інтенсифікації аграрного виробництва в сучасних умовах господарювання. *Наукові праці ПДАА*. 2015. Вип. 2(11). С. 225-230.

12. Лепетан І.М., Грішина І.О. Облікова політика як один з інструментів оптимізації управлінського обліку на підприємстві. *Молодий вчений*. 2019. № 11(1). С. 139-141.

13. Ігнатенко М.М., Новак Н.П. Нові вимоги нормативно-законодавчого забезпечення обліку, оцінки та оподаткування використання земельних ресурсів. *Економіка та держава*. № 2. 2018. С. 4-6.

14. Пантелеєв В.П. Інноваційна природа облікової політики підприємства в умовах постіндустріальної економіки. *Облік і фінанси*. 2020. № 2. С. 39-49.

15. Ігнатенко М.М., Мармуль Л.О., Романюк І.А. Розвиток конкурентних стратегій підприємств в умовах глобалізації ринків. *Економічний вісник університету*. 2023. Вип. 57. С. 45-51.

References

1. Verkhovna Rada of Ukraine (1999), The Law of Ukraine “On Accounting and Financial Reporting in Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/996-14> (Accessed 05 May 2024).

2. Butynets', F.F. (2013). *Teoriia bukhhaltens'koho obliku* [Theory of accounting], Ruta, Zhytomyr, Ukraine.
3. Marmul', L.O. Koval', S.V. and Krukovs'ka, O.V. (2017), "Prospects for the development of national standards of accounting and financial reporting", *Visnyk Berdians'koho universytetu menedzhmentu i biznesu*, vol. 4, pp. 89-92.
4. Marenych, T.H. (2021), "IFRS in Ukraine: problems of practical implementation", *Visnyk KhNAU. Serii : Ekonomichni nauky*, vol. 1, pp. 70-83.
5. Vasyli'eva, L.M. (2019), "Features of the choice and justification of the accounting policy of agricultural enterprises", *Visnyk Kremenchuts'koho natsional'noho universytetu imeni Mykhajla Ostrohrads'koho*, vol. 4, pp. 40-45.
6. Zelenko, S.V. and Nevelych, T.M. (2016), "Application of scientific approaches in the process of forming the accounting policy of agricultural enterprises", *Ekonomichni nauky. Serii : Oblik i finansy*, vol. 13(2), pp. 109-119.
7. Ihnatenko, M.M. Levaieva, L.Yu. and Marmul', L.O. (2020), "Competitive advantages as sources of organizational and economic priorities for the development of farms and agricultural enterprises", *Ahrosvit*, vol. 10, pp. 4-10.
8. Kriuchkovs'ka, T.O. (2015), "Formation of accounting policy of agricultural enterprises", *Ahrosvit*, vol. 20, pp. 78-80
9. Marmul', L.O. Romaniuk, I.A. and Marchenko, O.A. (2023), "Organization of accounting of agents of the tourist market", *Ekonomichnyj visnyk universytetu*, vol. 58, pp. 54-60.
10. Kukhar, N.P. and Pryjmak, S.V. (2018), "Accounting policy in the management of an agricultural enterprise", *Ekonomika. Finansy. Pravo*, vol. 1(1), pp. 21-24.
11. Romaniuk, I.A. (2015), "The main factors and directions of intensification of agricultural production in modern conditions of management", *Naukovi pratsi PDAA*, vol. 2(11), pp. 225-230.
12. Lepetan, I.M. and Hrishyna, I.O. (2019), "Accounting policy as one of the tools for optimizing management accounting at the enterprise", *Molodyj vchenyj*, vol. 11(1), pp. 139-141.

13. Ihnatenko, M.M. and Novak, N.P. (2018), “New requirements of regulatory and legislative support for accounting, evaluation and taxation of land use”, *Ekonomika ta derzhava*, vol. 2, pp. 4-6.

14. Panteleiev, V.P. (2020), “Innovative nature of the accounting policy of the enterprise in the conditions of post-industrial economy”, *Oblik i finansy*, vol. 2, pp. 39-49.

15. Ihnatenko, M.M. Marmul', L.O. and Romaniuk, I.A. (2023), “Development of competitive strategies of enterprises in the context of market globalization”, *Ekonomichnyj visnyk universytetu*, vol. 57, pp. 45-51.

Стаття надійшла до редакції 11.05.2024 р.